

Η στρατικοποίηση της Λήμνου

Το ζήτημα της Λήμνου στα πλαίσια του ΝΑΤΟ και η μη συμμετοχή της Ελλάδας στις συμμαχικές ασκήσεις λόγω αποκλεισμού του νησιού, η στρατηγική σημασία της περιοχής και ο επιχειρησιακός έλεγχος του Αιγαίου στα πλαίσια της Συμμαχίας, το νομικό καθεστώς της Λήμνου και γενικότερα το κεφάλαιο «Λήμνος» είναι ένα θέμα που μας απασχολεί εδώ και δέκα περίπου χρόνια και το οποίο, όπως φαίνεται, θα εξακολουθήσει να μας απασχολεί όσο καιρό η ελληνοτουρκική κρίση δεν θα εκτονώνεται.

Οι Έλληνες θα πρέπει να μάθουν να ζουν με το πρόβλημα της Λήμνου όπως και με το πρόβλημα των σεισμών, δηλώνουν σκωπτικά αξιωματούχοι του νατοϊκού αρχηγείου των Βρυξελλών και ασφαλώς υπονοούν πολλά.

Το θέμα της Λήμνου είναι αρκετά σύνθετο. Το νομικό καθεστώς του νησιού, όπως έχει καθοριστεί από τις διεθνείς συμφωνίες που έχει υπογράψει η Τουρκία, είναι κάτι που αμφισβητείται από την Άγκυρα ενώ μη μπορώντας, όντας σύμμαχοι, να διεκδικήσει απευθείας τμήματα της ελληνικής επικράτειας διολισθαίνει τις ορέξεις της στα συμμαχικά όργανα.

Ξεκινώντας την καταγραφή του θεματός μας από μια σύντομη αναφορά στο διεθνές νομικό καθεστώς της Λήμνου θα προσπαθήσουμε στην συνέχεια να κατανοήσουμε τα αίτια της τουρκικής πολιτικής που οφείλονται στη στρατηγική σημασία του νησιού και στις απαιτήσεις του γείτονα για το στρατιωτικό έλεγχο του μισού περίπου Αιγαίου πελάγους, απαιτήσεις οι οποίες προβάλλονται στα αρμόδια συμμαχικά όργανα και οι οποίες αν υιοθετηθούν, οδηγούν στον τεμαχισμό μιας θάλασσας που λόγω των ελληνικών νησιών ανήκει κατά το μεγαλύτερο ποσοστό της στην Ελλάδα.

Το διεθνές νομικό καθεστώς της Λήμνου

Την 5η Οκτωβρίου 1912, κατά τη διάρκεια του Α΄ βαλκανικού πολέμου (1912-1913), ο ελληνικός στόλος υπό την αρχηγία του ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη κατέπλευσε στο λιμένα του Μούδρου και απελευθέρωσε τη Λήμνο ενώ μετά από λίγες ημέρες απελευθερώθηκαν και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου που βρισκόντουσαν υπό τουρκική κατοχή.

Οι δύο βαλκανικοί πόλεμοι, ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος καθώς και ο ελληνοτουρκικός πόλεμος που επακολούθησε εμπόδισαν τις διαπραγματεύσεις που πρότεινε μεταξύ των δυο

χωρών ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Τελικά η Τουρκία υπέγραψε, στις 24 Ιουλίου 1923, τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης με την οποία ανεγνώρισε, μεταξύ των άλλων, de jure την ελληνική κυριαρχία στη Λήμνο (άρθρο 12). Στη συνθήκη ειρήνης προσαρτήθηκε η Σύμβαση της Λωζάννης «Περί του καθεστώτος των Στενών» με αντικείμενο τη νομική ρύθμιση του καθεστώτος της περιοχής που ενώνει την Ευρώπη με την Ασία. Με τη σύμβαση αυτή επιβλήθηκε η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στα τουρκικά Στενά με την πρόβλεψη του θεσμού της αποστρατικοποίησης για τον Βόσπορο και τα Δαρδανέλλια καθώς και για τα νησιά που ελέγχουν την περιοχή, δηλαδή τη Λήμνο, τη Σαμοθράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο (άρθρο 4)¹.

Η αποστρατικοποίηση όμως των Στενών αποτελούσε περιορισμό της κυριαρχίας της Τουρκίας και εγκυμονούσε κινδύνους για το νεοσύστατο τουρκικό κράτος αφού άφηνε έκθετη και χωρίς προστασία την Κωνσταντινούπολη και την γύρω περιοχή. Για το λόγο αυτό η Τουρκία είχε αρχίσει από το 1932 τις προσπάθειες για να πετύχει την αναθεώρηση της σύμβασης της Λωζάννης. Οι προσπάθειες αυτές της τουρκικής κυβέρνησης ενισχύθηκαν από το γενικότερο πολιτικοδιπλωματικό κλίμα της εποχής, από την ανασφάλεια που δημιουργήθηκε στη Μεσόγειο με τον πόλεμο της Αιθιοπίας² και από την πολιτική της ελληνοτουρκικής φιλίας που υιοθετήθηκε και υλοποιήθηκε σε συμφωνίες από τους χαρισματικούς ηγέτες Ελευθέριο Βενιζέλο και Κεμάλ Ατατούρκ.

Οι προσπάθειες αυτές είχαν τελικά ευτυχή κατάληξη για την Τουρκία με τη σύναψη, το 1936, της Συνθήκης του Μοντρέ «Περί του καθεστώτος των Στενών», η οποία αναθεωρεί τη σύμβαση της Λωζάννης του 1923 και καταργεί την αποστρατικοποίηση των Στενών καθώς και των νησιών που ελέγχουν την είσοδο των Δαρδανελίων. Στο προσόμιο της συνθήκης αναφέρεται ρητά ότι τα συμβαλλόμενα μέρη «Απεφάσισαν να υποκαταστήσωσι την παρούσα Σύμβασιν την υπογραφείσαν εν Λωζάννη τη 24η Ιουλίου 1923...» Επομένως καταργείται και η αποστρατικοποίηση της Λήμνου αφού καταργείται η σύμβαση της Λωζάννης που προέβλεπε την επιβάρυνση αυτή.

Η ελληνοτουρκική διπλωματική αλληλογραφία του Απριλίου - Μαΐου 1936 που εκφράζει τη βούληση των δύο μερών και η οποία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο έχει νομικό χαρακτήρα και υποχρεώνει τα δύο μέρη³, οι προπαρασκευαστικές εργασίες της συνδιασκέψεως του Μοντρέ, ο σκοπός και το περιεχόμενο της συνθήκης⁴, η δήλωση στην τουρκική εθνοσυνέλευση του τότε υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας Ρουσνί Αράς σύμφωνα με την οποία παύει να ισχύει η αποστρατικοποίηση της Λήμνου⁵ και η πρακτική των δύο χωρών μετά τη σύναψη της συνθήκης⁶, αποτελούν στοιχεία που σντηγορούν για το ισχύον νομικό καθεστώς της Λήμνου με το οποίο δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στην ελληνική κυριαρχία⁷.

Η στρατηγική σημασία της Λήμνου

Η στρατηγική σημασία του νησιού είναι μεγάλη. Η γεωστρατηγική θέση της Λήμνου στην είσοδο των Δαρδανελίων - 34 ν.μ. από την είσοδό τους, 28 ν.μ. από την Τένεδο και 12 ν.μ. από την Ίμβρο - και η δεσπόζουσα τοποθέτησή της στο Β.Α. τμήμα του Αιγαίου της επιτρέπει να ελέγχει την περιοχή που είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα του δυτικού και του ανατολικού κόσμου⁸.

Η Λήμνος μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν επιθετική βάση εναντίον εχθρικής δυνάμεως, σαν περιοχή υποστηρίξεως και προστασίας περιοχών που βρίσκονται κοντά στο νησί ή σαν αμυντική βάση. Ο μεγάλος κόλπος του Μούδρου αποτελεί ένα φυσικό λιμάνι από τα πιο ασφαλή που υπάρχουν στη Μεσόγειο. Η ιστορία του νησιού στον Α' βαλκανικό

πόλεμο και στον Α' παγκόσμιο πόλεμο υπογραμμίζει τη στρατηγική του σημασία.

Μια στρατηγική μελέτη του ΝΑΤΟ αποκαλύπτει πως η Λήμνος αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της αμυντικής οργάνωσης της Τουρκίας⁹. Το νησί κυριαρχεί στην είσοδο των Δαρδανελίων και στους πιο σημαντικούς βιομηχανικούς και επικοινωνιακούς κόμβους. Είναι επομένως προφανές πως σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης, η περιοχή των Δαρδανελίων μαζί με τον Βόσπορο και την Κωνσταντινούπολη, το πιο σημαντικό οικονομικό κέντρο της Τουρκίας, θα απειληθούν σοβαρά.

Εφόσον λοιπόν η Λήμνος ελέγχει τη μεγάλη αυτή χερσαία, θαλάσσια και εναέρια οδό που ονομάζεται Στενά - αλλά και Αιγαίο -, τότε το πιο ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί της Τουρκίας απέναντι στη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ εξασθενεί επικίνδυνα.

Για να κατανοήσουμε όμως καλύτερα τη στρατηγική σημασία του νησιού είναι απαραίτητη μια σύντομη ανάλυση του προβλήματος του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο.

Ο επιχειρησιακός έλεγχος στο Αιγαίο

Ο επιχειρησιακός έλεγχος αφορά τα όρια ευθύνης των στρατιωτικών δυνάμεων ενός κράτους ή ορισμένων κρατών για την προετοιμασία, τη διενέργεια και το συντονισμό των στρατιωτικών ενεργειών σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Η ατλαντική συμμαχία έχει προσδιορίσει τις επιχειρησιακές ευθύνες των χωρών - μελών της στις γεωγραφικές περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχό της. Στο χώρο αυτό και σε περίπτωση πολέμου προβλέπεται πώς θα ενεργήσουν οι συμμαχικές δυνάμεις ενώ σαν περίοδος πολέμου θεωρείται και η περίοδος των ασκήσεων.

Είναι γνωστό πως τα δύο κράτη - μέλη του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν διαφορετικές στρατηγικές φιλοσοφίες σχετικά με τη συμμαχική άμυνα στο γεωγραφικό τους χώρο. Η Άγκυρα υποστηρίζει ότι η συμμαχική άμυνα πρέπει να στηριχθεί στις δύο χερσονήσους που βρίσκονται εκατέρωθεν του Αιγαίου πελάγους, την ελληνική χερσόνησο και την Μ. Ασία. Η άποψη αυτή θέβαια έχει σαν αποτέλεσμα τη διχοτόμηση του αιγαιακού χώρου μεταξύ των δύο κρατών. Η Αθήνα θεωρεί φυσικά την τουρκική άποψη απαράδεκτη και προσβλητική για τα κυριαρχικά της δικαιώματα αφού η Άγκυρα προσπαθεί να συμπεριλάβει με το συμμαχικό μανδύα τα νησιά του Β.Α. και ανατολικού Αιγαίου στον επιχειρησιακό της έλεγχο. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η άμυνα του Αιγαίου πρέπει να αναληφθεί από την ίδια εξολοκλήρου και η θέση της αυτή ενισχύεται εκτός από βασικότατους εθνικούς λόγους και από βασική αρχή της Συμμαχίας σύμφωνα με την οποία «οι χώρες - μέλη είναι σε τελευταία ανάλυση υπεύθυνες για την άμυνα και την ασφάλεια των περιοχών τους και των λαών τους»¹⁰.

Για να αντιληφθούμε το μέγεθος του προβλήματος του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο θα πρέπει να αναφερθούμε στο ιστορικό των ορίων ευθύνης των δύο κρατών στο συγκεκριμένο χώρο και πιο συγκεκριμένα στα όρια ευθύνης του εναέριου χώρου του Αιγαίου, επειδή στο σημείο αυτό εντοπίζονται και οι μεγαλύτερες διαφορές μας με την Τουρκία. Το κρίσιμο σημείο είναι ο Αύγουστος του 1974 όταν η ελληνική κυβέρνηση απεφάσισε την αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ.

Μέχρι το 1974 αμερικανός διοικητής με έδρα τη Σμύρνη (COMSIXATAF: Commander 6th Allied Tactical Air Force) είχε υπό τας διαταγές του τις εναέριας δυνάμεις της Ελλάδας και της Τουρκίας (αυτές θέβαια που κάθε χώρα προσέφερε στο ΝΑΤΟ) που αποτελούσαν την 6η τακτική συμμαχική αεροπορική δύναμη. Η δύναμη αυτή περιελάμβανε την 28η ελληνική τακτική αεροπορική δύναμη με έδρα τη Λάρισα, την 1η τουρκική τακτική αεροπορική δύναμη με έδρα το Εσκή - Σεχέρ και την 2η τουρκική τακτική αεροπορική δύναμη με έδρα το Ντιγιαρμπακίρ στα Ν.Α. της Τουρκίας¹¹.

Στο Αιγαίο ο επιχειρησιακός έλεγχος του εναέριου χώρου είχε ανατεθεί από το 1955 στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα στο αρχηγείο των αεροπορικών δυνάμεων της Ν. Ευρώπης που εδρεύει στη Νάπολη συζητήθηκαν και αποφασίσθηκαν τα όρια ευθύνης της 28ης ελληνικής τακτικής αεροπορικής δύναμης και της 1ης τουρκικής τακτικής αεροπορικής δύναμης. Για να οριοθετηθεί η ευθύνη των δυνάμεων των δύο χωρών ελήφθησαν υπόψη ορισμένα στοιχεία μεταξύ των οποίων τα σύνορα των δύο κρατών καθώς και οι διαθέσιμες στη Συμμαχία αεροπορικές δυνάμεις τους. Τα όρια του επιχειρησιακού ελέγχου του εναέριου χώρου του Αιγαίου συμπάταν ακριβώς με τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα των δύο κρατών, όπως συμφωνήθηκαν στη συνθήκη της Λωζάννης¹².

Το 1964 επίσης με απόφαση της Στρατιωτικής Επιτροπής επαναπροσδιορίστηκε η ευθύνη της Ελλάδας στον εναέριο χώρο του Αιγαίου στα όρια του 1955, γεγονός που προκάλεσε τις τουρκικές αντιδράσεις¹³.

Μετά την έξοδο της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας, τον Αύγουστο του 1974, ο χώρος όπου η Ελλάδα ασκούσε επιχειρησιακό έλεγχο μοιράστηκε ανάμεσα στην Ιταλία και την Τουρκία, η οποία με τον τρόπο αυτό ασκούσε τον συμμαχικό έλεγχο στο Αιγαίο. Το παράδοξο όμως της υποθέσεως είναι ότι οι ρυθμίσεις του 1955 και του 1964 εξακολουθούσαν να ισχύουν στα χαρτιά και ότι το ΝΑΤΟ, χωρίς να αναθεωρήσει τις ρυθμίσεις αυτές, προέβλεπε κατά το σχεδιασμό των ασκήσεων τούρκο διοικητή να ασκεί διοίκηση και έλεγχο των συμμαχικών δυνάμεων στο Αιγαίο¹⁴.

Όταν μετά από 14 μήνες η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την επανένταξή της στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, το πρόβλημα του επαναπροσδιορισμού των ορίων ευθύνης του εναέριου χώρου, με την Ιταλία στο Ιόνιο και με την Τουρκία στο Αιγαίο, τέθηκε εκ νέου. Από την πλευρά της η ιταλική κυβέρνηση συμφώνησε στην επαναφορά των πραγμάτων στα προ του 1974 ισχύοντα, η Άγκυρα όμως αρνήθηκε επίμονα να επανέλθει στο προ του 1974 καθεστώς.

Το γεγονός επίσης ότι το καλοκαίρι του 1978 το συμμαχικό επιτελείο της Σμύρνης μεταμορφώνεται υπό τον τυπικό έλεγχο του ΝΑΤΟ ενισχύει την τουρκική αδιαλλαξία¹⁵. Με τον τρόπο αυτό η Τουρκία αποκτούσε την ευχέρεια όχι μόνο να ελέγχει όλες τις στρατιωτικές πτήσεις του ΝΑΤΟ στο Αιγαίο αλλά και το δικαίωμα να καλύπτει με την αεροπορία της εν ονόματι της Συμμαχίας νησιά ελληνικά.

Η ελληνική κυβέρνηση άρχισε τις διαπραγματεύσεις με το ΝΑΤΟ επιθυμώντας να τηρηθούν οι συμφωνίες του 1955 και του 1964. Τρία χρόνια συνομιλίες ανάμεσα στα δύο μέρη είχαν σαν αποτέλεσμα τον Ιούλιο του 1978 τη συμφωνία των στρατηγών Χαϊήγκ και Ντάβου για την επανένταξη της Ελλάδας στο στατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας. Η Άγκυρα όμως ακολουθώντας την πάγια τακτική της, της αντιπαράθεσης με την Ελλάδα, άσκησε βέτο με αποτέλεσμα να αναβληθεί η ελληνική επανένταξη.

Ακολούθησαν δύο ακόμη χρόνια διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Συμμαχία που είχαν σαν αποτέλεσμα τον Οκτώβριο του 1980 την άρση του στρατιωτικού βέτο και την υπογραφή συμφωνίας με την οποία πραγματοποιήθηκε η ελληνική επανένταξη στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Η συμφωνία αυτή ουσιαστικά αποτελείται από απατήσεις που έδωσε στη Συμμαχία η ελληνική κυβέρνηση και από την αποδοχή ενός κειμένου τεσσάρων παραγράφων του οποίου η διατύπωση αφήνει περιθώρια παρερμηνείας σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη¹⁶.

Υποστηρίζεται μάλιστα πως η συμφωνία λειτούργησε σαν πρόσχημα για την επανένταξη και μόνο της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας και ουσιαστικά αποτελεί α - συμφωνία αφού δεν καθορίστηκαν τα όρια του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο και το προβλεπόμενο αεροπορικό στρατηγείο της Λάρισας δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει χωρίς την οριοθέτηση του ελληνικού ελέγχου στη περιοχή¹⁷.

Η πολιτική αλλαγή του Οκτωβρίου του 1981 σκλήρυνε την ελληνική θέση¹⁸ ενώ η Άγκυρα διαμαρτύρεται πως εξαπατήθηκε για να μην ασκήσει το θέτο της. Πιο συγκεκριμένα η ελληνοτουρκική διαφωνία εντοπίζεται, όπως και παλαιότερα, στα όρια ευθύνης των αεροπορικών δυνάμεων των δύο χωρών στο Αιγαίο όπου και οι γνωστές τουρκικές διεκδικήσεις.

Η επιμονή εξάλλου της Άγκυρας στο θέμα της Λήμνου ταυτίζεται απόλυτα με τη στρατηγική της αντίληψη στο χώρο του Αιγαίου. Μια σύντομη αναφορά στο ιστορικό του θέματος στα πλαίσια του NATO θα υπογραμμίσει την εξάρτησή του από το πρόβλημα του επιχειρησιακού ελέγχου και θα αποδείξει πως το ζήτημα της Λήμνου είναι μια πολιτική επινόηση της Άγκυρας στη προσπάθειά της να διχοτομήσει το Αιγαίο πέλαγος.

Το θέμα της Λήμνου στα πλαίσια του NATO

Το ζήτημα της Λήμνου άρχισε να κάνει δειλά - δειλά την εμφάνισή του στα συμμαχικά όργανα από το 1957 όταν προβλήθηκαν τουρκικές αντιρρήσεις στο θέμα της συμπεριλήψεως του πολιτικού αεροδρομίου του νησιού στα σχέδια υποδοχής των εξωτερικών ενισχύσεων του NATO¹⁹. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 η Άγκυρα είχε αρχίσει να θέτει θέμα για τον αποκλεισμό ελληνικών νησιών από το σχεδιασμό των συμμαχικών ασκήσεων και πιο συγκεκριμένα είχε ζητήσει το 1965 να μην περιλαμβάνεται στο σχεδιασμό των ασκήσεων η Λήμνος²⁰. Στις διμερείς συνομιλίες Αθηνών - Άγκυρας, Μαρτίου - Απριλίου 1968, ο τούρκος αντιπρόσωπος ισχυρίστηκε πως σύμφωνα με τη σύμβαση της Λαζάνης του 1923 «περί του καθεστώτος των Στενών» η Ελλάδα είχε τη νομική υποχρέωση να αποστρατιχοποιήσει τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη²¹.

Στις 22 Μαρτίου 1977 το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας αποφάσισε να αναλάβει μια διπλωματική επίθεση μεγάλης εκτάσεως κατά της Ελλάδας με σκοπό τη στρατιωτική απογύμνωση των νησιών του Αιγαίου²² ενώ την ίδια χρονιά το ζήτημα της Λήμνου παρουσιάζεται εκ νέου στα συμμαχικά όργανα με την ελληνική αίτηση στο αρχηγείο της Νάπολης για την ένταξη του ραντάρ του νησιού στο σύστημα προειδοποιήσεως της Συμμαχίας NADCE (NATO Air Defense Control Environment). Τον Οκτώβριο του 1978 το αρχηγείο των Βρυξελλών απέρριψε την ελληνική αίτηση. Στις αρχές του 1979 η Άγκυρα ζήτησε από τη Συμμαχία τον αποκλεισμό της Λήμνου και της Σαμοθράκης από τα επιχειρησιακά σχέδια του NATO.

Τον Οκτώβριο του 1981 ο αποκλεισμός των χερσαίων δυνάμεων της νήσου από τις νατοϊκές ασκήσεις είναι πια οριστικός ενώ την άνοιξη του 1982 η Συμμαχία απορρίπτει την ελληνική πρόταση σχετικά με την χρησιμοποίηση του νησιού από τις αερομεταφερόμενες δυνάμεις της Συμμαχίας. Το φθινόπωρο του 1982 η άρνηση του NATO να συμπεριλάβει τη Λήμνο σαν στόχο στις ασκήσεις Apex - Express 1982, υποχρέωσε την Ελλάδα να αποχωρήσει με αποτέλεσμα οι ασκήσεις να ακυρωθούν²³. Από τότε το πρόβλημα της Λήμνου οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στην απόφαση να μη συμμετάσχει στις συμμαχικές ασκήσεις στο Αιγαίο εφόσον δεν συμπεριλαμβάνεται το νησί στο σχεδιασμό τους.

Η Άγκυρα επιμένει στην άποψή της σύμφωνα με την οποία στη Λήμνο ισχύει καθεστώς αποστρατιχοποιήσεως. Ο ισχυρισμός όμως αυτός είναι, όπως είναι γνωστό, νομικά αβάσιμος.

Η ατλαντική συμμαχία τηρεί μια ουδέτερη στάση και ισχυρίζεται ότι η Λήμνος δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στις νατοϊκές ασκήσεις επειδή η διένεξη ανάμεσα στην Αθήνα και στην Άγκυρα συνιστά μια διμερή νομική διαφορά που πρέπει να επιλυθεί από τα δύο μέρη²⁴.

Το παράδοξο όμως της υποθέσεως είναι πως οι πλέον αρμόδιοι νατοϊκοί κύκλοι έχουν ταχθεί υπέρ της ελληνικής απόψεως και πιο συγκεκριμένα:

α) το Νοέμβριο του 1978 είχε ετοιμασθεί γνωμοδότηση του νομικού συμβούλου του NATO κ. Buyle με τίτλο «το νομικό καθεστώς της Λήμνου» όπου αναγνωρίζεται ο νόμιμος χαρακτήρας της στρατικοποίησης του νησιού²⁵.

β) τον Ιούλιο του 1980 ο αρχηγός των συμμαχικών δυνάμεων στην Ευρώπη, στρατηγός Ρότζερς, έστειλε τηλεγράφημα προς το τουρκικό γενικό επιτελείο με το οποίο τασσόταν υπέρ της συμπεριλήψεως του νησιού στο στρατιωτικό σχεδιασμό της Συμμαχίας²⁶. Εξάλλου ο αμερικανός στρατηγός σε μια συνέντευξή του στη τουρκική εφημερίδα Μιλιέτ αναγνωρίζει πως είναι υποχρεωμένος να υπερασπίσει και την παραμικρότερη σπιθαμή εδάφους κάθε χώρας - μέλους της Συμμαχίας²⁷.

γ) σε έκθεση που κατέθεσε τον Απρίλιο του 1984 ο ολλανδός βουλευτής Φρήκινγκ στην κοινοβουλευτική συνέλευση του NATO αναγνωρίζει τη βασιμότητα των ελληνικών θέσεων και αναφέρει πως η σύμβαση του Μοντρέ αντικατέστησε τη σύμβαση της Λωζάννης²⁸.

Η πολιτική όμως του NATO όπως συμπυκνώνεται στις δύο επιστολές του Λουνς και όπως εκφράζεται από την πρακτική του αποκλεισμού του νησιού από τις συμμαχικές ασκήσεις σημαίνει έμμεση αποδοχή της τουρκικής θέσης και αφήνει να εννοηθεί πως σε χώρο αποστρατικοποιημένο δεν είναι δυνατό να γίνουν ασκήσεις. Οι υπαινιγμοί βέβαια του είδους αυτού στη διπλωματική γλώσσα σημαίνουν πολλά και το ζήτημα της Λήμνου από πρόβλημα του NATO, που είναι στην πραγματικότητα, μετατρέπεται σε ελληνοτουρκικό.

Εξάλλου η συμμαχική στάση σύμφωνα με την οποία η Λήμνος συνιστά μια «διμερή διαφορά» δημιουργεί κινδύνους για την ελληνική πλευρά κυρίως για δύο λόγους:

1ο: το ότι η «διαφορά» προστίθεται στις άλλες «διαφορές» που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο χώρες και ξεφεύγει από το θεσμικό πλαίσιο των συμμαχικών δραστηριοτήτων έχει σαν αποτέλεσμα την επιβάρυνση της θέσης του έλληνα διαπραγματευτή και

2ο: ο κίνδυνος των διμερών διαπραγματεύσεων προέρχεται από το γεγονός ότι ο πολιτικοδιπλωματικός χαρακτήρας των διαπραγματεύσεων ευνοεί όχι τόσο αυτόν που έχει το δίκαιο με το μέρος του - την Ελλάδα - αλλά αυτόν που έχει την πολιτική δύναμη και την ικανότητα των χειρισμών στο ενεργητικό του, δηλ. την Τουρκία²⁹.

Νέα τροπή πήρε το θέμα της Λήμνου μετά τη διεξαγωγή των ασκήσεων «Display Determination 84» όταν η ελληνική κυβέρνηση παρεχώρησε μεταξύ των δυνάμεων που παραχωρεί κάθε χρόνο στο NATO, για το έτος 1985, την 88η ταξιαρχία που εδρεύει στη Λήμνο και την 130η σημαρχία που μετασταθμεύει στο νησί. Η ελληνική ενέργεια είχε σαν αποτέλεσμα την άμεση τουρκική αντίδραση με την άσκηση βέτο στο σύνολο των ελληνικών δυνάμεων που παραχωρούνται στη Συμμαχία, γεγονός που προκάλεσε αντίστοιχο βέτο της ελληνικής πλευράς για τις τουρκικές δυνάμεις. Έτσι για πρώτη φορά, τυπικά τουλάχιστον, το NATO δεν έχει στρατιωτικές δυνάμεις στη νότια πτέρυγιά του.

Η έξυπνη κίνηση της ελληνικής κυβέρνησης είχε σαν αποτέλεσμα τις σπασμωδικές αντιδράσεις της Άγκυρας με την άσκηση του βέτο, το οποίο βρίσκεται σε φανερή αντίθεση με τη θέληση της Συμμαχίας να αυξήσει τις δυνάμεις της και το οποίο έρχεται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα του ίδιου του NATO. Η ελληνική ενέργεια είχε σαν αποτέλεσμα να μετατρέψει τους τουρκικούς ισχυρισμούς σε πρόβλημα τουρκονατοϊκό, γεγονός που προκάλεσε στην Άγκυρα μεγάλο εκνευρισμό³⁰.

Το ίδιο περίπου σενάριο διαδραματίστηκε τις δύο επόμενες χρονιές με την άρνηση της Άγκυρας να επιτρέψει στη Συμμαχία την αποδοχή των ελληνικών δυνάμεων και την αντίστοιχη άρνηση της ελληνικής πλευράς.

Το 1986 άρχισαν να εμφανίζονται ορισμένες ελπίδες σχετικά με την επίλυση του θέματος της Λήμνου ενώ σύμφωνα με δηλώσεις του στρατηγού Μπέρτζες, αναπληρωτή αρχηγού των συμμαχικών δυνάμεων στην Ευρώπη και υπαρχηγού του στρατηγού Ρότζερς, το στρατιωτικό πλέγμα της Συμμαχίας προωθεί ένα σχέδιο Ταχείας Ενισχύσεως που περιλαμβάνει τη Λήμνο ως σταθμό υποδοχής και υποστήριξης δυνάμεων, οι οποίες θα προωθηθούν σε μια περιοχή που την ονομάζουν «περιοχή αμύνης στο βάθος». Το σχέδιο αυτό άρχισε να καταρτίζεται το 1982 και πιστεύεται πως θα ολοκληρωθεί μέσα στο 1988³¹.

Συμπέρασμα

Στην περίπτωση της Λήμνου υπάρχει μια νομική αμφισβήτηση που δημιούργησε η Τουρκία για να ενισχύσει τις θέσεις της στο Αιγαίο. Η Άγκυρα αποβλέπει στη διχοτόμηση του Αιγαίου στα πλαίσια της Συμμαχίας και η στρατικοποίηση της Λήμνου φαίνεται πως της χαλάει τα σχέδια. Αν η Λήμνος τεθεί υπό ελληνικό επιχειρησιακό έλεγχο, μια τέτοια ενέργεια θρίσκει αντίθετη την Άγκυρα που, κατά τη γνώμη της, το νησί πρέπει να συμπεριληφθεί στον ευρύτερο επιχειρησιακό χώρο των Στενών, δηλαδή υπό τον έλεγχό της. Με λίγα λόγια η Τουρκία έχει την απαίτηση να ελέγχει με την αεροπορική της ομπρέλα - το ισχυρότερο όπλο σε περίπτωση συμβατικού πολέμου - τη Λήμνο αλλά και τα νησιά μας που βρίσκονται κοντά στις ακτές της. Για το λόγο αυτό η τουρκική κυβέρνηση έχει ξεκινήσει προπαγάνδα περί δήθεν ανασφάλειάς της από την στρατικοποίηση των ελληνικών νησιών.

Η καλύτερη απάντηση στα τουρκικά σχέδια δόθηκε από τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου σε συνέντευξή του στους TIMES της Ν.Υόρκης το Φεβρουάριο του 1985, «είναι εντελώς παράλογο να φανταστεί κανείς πως η ελληνική κυβέρνηση μπορεί να πει στη Τουρκία: είμαστε σύμφωνοι, να η Λέσβος και η Λήμνος, μπορείτε να τις υπερασπιστείτε. Στην περίπτωση αυτή η Ελλάδα θα ομολογούσε πως τα νησιά αυτά, στην πραγματικότητα, αποτελούν μέρος του τουρκικού κράτους».

Εξάλλου με το να μένει το νησί μετέωρο στα πλαίσια της Συμμαχίας ευνοούνται τα σχέδια της Άγκυρας για τη διατήρηση του ασαφούς καθεστώτος στην περιοχή και για τη διχοτόμηση του αιγαίου χώρου σε όλα τα επίπεδα. Παρατηρούμε επίσης μια σύμπτωση ορίων στις τουρκικές διεκδικήσεις σχετικά με την υφαλοκρηπίδα και τον εναέριο χώρο του Αιγαίου. Αντίθετα οι ελληνικές «διεκδικήσεις» περιορίζονται είτε στη διατήρηση του καθεστώτος στην περιοχή είτε στην επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα τους κατάσταση.

Δεν πρέπει επίσης να λησμονούμε το γενικότερο πλέγμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων όπου οι συνομιλίες μεταξύ των δύο κρατών έχουν σταματήσει από χρόνια ενώ η Άγκυρα δεν έχει απαντήσει στην πρόταση της ελληνικής κυβέρνησης για παραπομπή του προβλήματος της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Η τουρκική κυβέρνηση φαίνεται πως δεν ενδιαφέρεται για τις αποφάσεις του Ο.Η.Ε. και φαίνεται πως δεν λαμβάνει υπόψη της τις διεθνείς πιέσεις και την κοινή γνώμη σχετικά με το κυπριακό πρόβλημα. Ο συνεχής εξοπλισμός της, τα στρατιωτικά της γυμνάσια με τις αλληπάλληλες καταπατήσεις του εθνικού εναέριου χώρου και του F.I.R. Αθηνών που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των πτήσεων στη περιοχή, οι απειλές και οι εντάσεις με αποκορύφωση την κρίση του Μαρτίου 1987, κάνουν επίκαιρο τον ευφυή χαρακτηρισμό γνωστού δημοσιογράφου σύμφωνα με τον οποίο η Λήμνος αποτελεί την κορυφή του παγόβουνου, ενός παγόβουνου που ελπίζουμε πως κάποτε θα αρχίσει να λιώνει. Η συνάντηση εξάλλου του περασμένου Γενάρη στο Νταβός της Ελβετίας και οι συνομι-

λίες μεταξύ του Ανδρέα Παπανδρέου και του Τοργκούτ Οζάλ άφησαν αρκετές ελπίδες σχετικά με την ειρηνική διευθέτηση των προβλημάτων που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο χώρες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η Λήμνος και η Σαμοθράκη θεωρήθηκαν ότι αποτελούν μέρος του συστήματος των Στενών. *Conférence de Lausanne sur les affaires du Proche - Orient 1922 - 1923, Première Serie, Tome 1, Paris, Imprimerie Nationale*, σελ. 79 - 93.
2. Αυτός ο πόλεμος προκάλεσε τη διπλωματική προσέγγιση της Τουρκίας και της Μ. Βρετανίας. Το φθινόπωρο του 1935 η Τουρκία υποσχέθηκε τη βοήθειά της στην Αγγλία, σε περίπτωση πολέμου της τελευταίας με την Ιταλία, και η Μ. Βρετανία δέχθηκε για αντάλλαγμα την αναθεώρηση του καθεστώτος των Στενών του 1923. P. Renouvin, *Histoire des Relations Internationales*, Vol. VIII, Paris, 1958, σελ. 162.
3. Ορισμένα από τα νέα διπλωματικά στοιχεία αποκαλύφθηκαν από τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου κατά τη διάρκεια της υπουργικής συνόδου του NATO, το Δεκέμβριο του 1984. Βλ. επίσης Constantin P. Economidis, *Nouveaux éléments concernant l' île de Lemnos: un problème totalement artificiel*, *Revue Hellénique de droit international*, 1984.
4. Βλ. την ενδιαφέρουσα ανάλυση της Κατερίνας Μανωλοπούλου - Βαρβιτσιώτη, *Το καθεστώς αποστρατικοποιήσεως στα ελληνικά νησιά του Βόρειου Αιγαίου στο συλλογικό έργο Η αποστρατικοποίηση των ελληνοτουρκικών συνόρων*, Π.Α.Σ.Π.Ε., Αθήνα 1977, σελ. 87 - 100.
5. *Journal des comte - rendus de la Grande Assemblée de la Turquie*, tome 12, séance de 31 Juillet 1936, σελ. 309.
- Andrew Wilson, *The Aegean Dispute*, *Adelphi Papers*, no 155, The International Institute for Strategic Studies, London, 1979, σελ. 16.
6. Η ελληνική κυβέρνηση με το Β.Δ. της 3 Απριλίου 1937 χαρακτήρισε τη Λήμνο σαν επιτηρούμενη ζώνη ενώ η Τουρκία είχε ήδη πριν από τη σύναψη της συνθήκης του Μοντρέ εξοπλίσει τα Στενά.
7. Για περισσότερα στοιχεία βλ. Κ.Π.Οικονομίδης, *Η Λήμνος και η όθθεν υποχρέωση αποστρατικοποιήσεώς της*, Το Σύνταγμα, τόμος Η, 1982.
8. Για τη στρατηγική σημασία της Λήμνου βλ. Nicos Barbaroussis, «*La militarisation de l' île de Lemnos (Un différend gréco - turc)*», *mémoire D.E.A. d' Etudes Politiques*, Université Strasbourg III, 1985, σελ. 51 - 75.
9. Β. «Έθνος της Κυριακής», 3 - 6 - 1984.
10. Η αρχή αυτή περιέχεται στο νατοϊκό έγγραφο MC32/2 και είναι αποδεκτή από το σύνολο των χωρών - μελών της Συμμαχίας.
11. Βλ. Andrew Wilson, *op. cit.* σελ. 41.
12. Βλ. τις επιστολές του στρατηγού Αναγνωστόπουλου «Το Βήμα» 5, 8 Ιουλίου 1978.
13. Thanos Veremis, *Greek Security: Issues and Politics*, *Adelphi Papers*, no 179, The International Institute for Strategic Studies, London, 1982, σελ. 21.
14. Γι' αυτό το λόγο από το 1976 είτε δεν λαμβάνουμε μέρος στις ασκήσεις είτε αποχωρούμε. Βλ. το κατατοπιστικό άρθρο του ταξίαρχου Κίκηρα *Γιατί η Ελλάδα δεν συμμετέχει στις ασκήσεις - Το NATO στο Αιγαίο*, «Το Βήμα της Κυριακής», 4 - 10 - 87.
15. Για το γεγονός αυτό βλ. Χρήστος Σαζανίδης, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στην πενταετία 1973 - 1978*, Θεσσαλονίκη, 1979, σελ. 153.
16. Ο τότε υπουργός αμύνης των Η.Π.Α. Κάσπαρ Ουάϊνμπεργκερ είχε χαρακτηρίσει τη συμφωνία σαν «μνημείο ανακρίβειας», «Το Βήμα», 19 - 8 - 1984.
17. Βλ. Claude Monier, «*L' hypothèque gréco - turque sur l' OTAN*», *Défense nationale*, février 1982, *Défense nationale* août - septembre 1985.
18. «*Le Monde*», 10 - 12 - 1981. Jacques Vernant, *La politique extérieure de M. Andreas Papandreu*, *Défense nationale*, Janvier 1982.
19. Βλ. Χρήστος Σαζανίδης *op. cit.* σελ. 164.

20. Βλ. Γιάννης Ρουμπάτης, *Ανατομία των ελληνονατοϊκών σχέσεων* στο συλλογικό έργο *Ελληνικά αμυντικά προβλήματα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1986, σελ. 101.
21. Βλ. Κατερίνα Μανωλοπούλου - Βαρβιτσιώτη *ορ. cit.* σελ. 91.
22. «Το Βήμα», 31 - 3 - 1977.
23. Για ένα σύντομο ιστορικό του προβλήματος της Αθήνας στο ΝΑΤΟ, Σταύρος Λυγερός «7 χρόνια νατοϊκές τρικλοποδιές», «Αντί», 7 - 12 - 1984.
24. Χαρακτηριστικές της στάσης του ΝΑΤΟ είναι οι δύο επιστολές του τότε γ.γ. της Συμμαχίας Τζόζεφ Λουνς, Μαΐου 1980 και Ιανουαρίου 1984. Βλ. Γιάννης Ρουμπάτης *ορ. cit.* σελ. 102, 103.
25. Γιάννης Ρουμπάτης, *Δικαίωμα της Ελλάδας ο εξοπλισμός του Αιγαίου*, «Το Βήμα», 8 - 4 - 1984 όπου δημοσιεύθηκε η γνωμοδότηση.
26. Βλ. «Το Βήμα», 29 - 4 - 1984.
27. Η συνέντευξη αναδημοσιεύθηκε στο Βήμα στις 19 - 8 - 1984.
28. Βλ. «Το Βήμα», 2 - 12 - 1984.
29. Βλ. το ενδιαφέρον άρθρο του καθηγητή Χρήστου Ροζάκη, *Μια απόπειρα σύνθεσης της ελληνοτουρκικής κρίσης*, «Οικονομία και κοινωνία», Μάιος 1979.
30. Βλ. τα σχόλια του ελληνικού τύπου, Σταύρος Λυγερός, *Η κορυφή του παγόβουνου*, «Ελευθεροτυπία», 12 - 12 - 1984. Γιάννης Ρουμπάτης, *Αποζημίωση για τη Αθήνα θα ζητήσουν οι Τούρκοι*, «Το Βήμα», 2 - 12 - 1984.
31. Βλ. την ανταπόκριση του Ν. Χασαπόπουλου από Βρυξέλλες, «Το Βήμα της Κυριακής», 9 - 11 - 1986.